

УДК 346.2

Д. І. Опришко, аспірантка кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДОГОВІРНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розкрито місце і роль договірних об'єднань підприємств у системі суб'єктів господарювання в Україні, аналізуються проблеми, що стосуються правових підстав створення та подальшої діяльності договірних об'єднань підприємств.

Ключові слова: господарське об'єднання, суб'єкт господарювання, договірне об'єднання підприємств, установчий договір, статут.

В статье раскрывается место и роль договорных объединений предприятий в системе субъектов хозяйствования в Украине, анализируются проблемы, которые касаются правовых оснований создания и дальнейшей деятельности договорных объединений предприятий.

Ключевые слова: хозяйственное объединение, субъект хозяйствования, договорное объединение предприятий, учредительный договор, устав.

The article discloses the place and role of contractual joint legal entities in the system of subjects of economic activity in Ukraine, provides analysis of problems that deal with legal grounds of creation and further activity of contractual joint legal entities.

Key words: joint economic entity, subject of economic activity, contractual joint legal entity, Memorandum, Articles.

«Норма не може вважатися «законом», поки не буде сформульована з достатньою чіткістю, щоб особа могла регулювати свою поведінку...» [9]. Цей принцип, на який дуже часто звертає увагу Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях, є одним з основоположних принципів, на яких має будуватись законодавство, що регулює всі сфери суспільного життя в державі, зокрема, і галузь, пов'язану зі здійсненням господарської діяльності.

Питання щодо місця об'єднань підприємств у системі суб'єктів господарювання в Україні, а також правових підстав їх створення та функціонування розглядалися в працях таких вче-

них-юристів, як І. А. Бірюков [8], О. М. Вінник [5], В. О. Джу-ринський [6], В. С. Щербина [7] та ін.

Метою даного дослідження є визначення ролі та місця договірних об'єднань підприємств у системі суб'єктів господарювання за законодавством України та аналіз нормативно-правових актів, що регулюють їх статус та господарські відносини.

Розглянемо, що являє собою система суб'єктів господарювання та визначимо в ній місце договірних об'єднань підприємств. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV у ст. 2 виділяє суб'єкт господарювання як одного з учасників господарських відносин і окремо визначає цю категорію у ст. 55 Господарського кодексу України. Частина друга ст. 55 цього нормативно-правового акту поділяє суб'єктів господарювання на господарські організації, які включають юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; та фізичних осіб-підприємців.

Окремі види суб'єктів господарювання визначено у Розділі II Господарського кодексу України — «Суб'єкти господарювання». До них відносяться підприємства; державні та комунальні унітарні підприємства; господарські товариства; підприємства колективної власності; приватні підприємства, інші види підприємств; об'єднання підприємств; громадян, що мають статус підприємців, а також інших суб'єктів господарювання. Частина 1 ст. 118 Господарського кодексу України визначає, що *«об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань»*, а ч. 4, — що *«об'єднання підприємств є юридичною особою»* [1].

У теорії господарського права існують різні точки зору на питання щодо місця господарських об'єднань у системі суб'єктів господарювання України. Так, зокрема, О. М. Вінник вважає, що господарські об'єднання належать до господарських організацій, які здійснюють управління господарською діяльністю та відносять їх до *суб'єктів організаційно-господарських повноважень* [5, с. 17].

В. О. Джуринський кваліфікує господарське об'єднання як *єдиний виробничо-господарський комплекс*, з однієї сторони, і як *господарську організацію*, з іншої, та вважає, що суб'єктом організаційно-господарських повноважень, фактично, є органи управління об'єднання, а не саме об'єднання [6, с. 16, 20].

На підставі зазначеного можна зробити висновок, що об'єднання підприємств є *окремим суб'єктом господарювання — юридичною особою, що створюється як господарська організація*. Господарський кодекс України однією з організаційно-правових форм такої господарської організації виділяє *договірні об'єднання підприємств*, до яких відносить *асоціації та корпорації*. Разом з тим, в ч. 1 ст. 120 передбачено можливість створення інших об'єднань підприємств, передбачених законом.

Таким чином, можна стверджувати, що *договірне об'єднання підприємств — це юридична особа, створена як господарська організація, відповідно до Господарського кодексу України та інших нормативно-правових актів, у формі асоціації, корпорації або іншого об'єднання підприємств, передбаченого законом*.

Договірне об'єднання підприємств створюється і здійснює свою діяльність на підставі Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» від 15 травня 2003 року № 755 — IV, інших нормативно-правових актів [1, 2, 4].

Проте, на сьогоднішній день постає проблема, що стосується правових основ створення та діяльності договірних об'єднань підприємств, яка полягає, перш за все, в нечіткості норм законодавства України.

У ст. 120 Господарського кодексу України проведена класифікація об'єднань підприємств на договірні та статутні. В той же час, такий поділ не дає чіткого розуміння їх відмінності. Такий висновок обґрунтовується тим, що ч. 3 ст. 119 Господарського кодексу України передбачає, що господарські об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками [1]. Частина 3 ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» визначає, що: *«Установчі документи (установчий акт, статут або засновницький договір, положення) юридичної особи повинні містити відомості, передбачені законом»* [4]. От-

же, наявність статуту не є обов'язковою вимогою для реєстрації юридичної особи.

Враховуючи поділ господарських об'єднань на договірні (асоціація і корпорація) та статутні (консорціум і концерн), логічно припустити, що перші утворюються і функціонують на основі установчого договору, а другі — на підставі статуту.

Проте, в ч. 2 ст. 120 Господарського кодексу України вказано, що: *«У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією»*. Частина 5 ст. 119 цього нормативно-правового акту визначає: *«Державне (комунальне) господарське об'єднання діє на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання»*, а ч. 6 ст. 120: *«Державні і комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо)»*.

Отже, можна зробити висновок, що договірні об'єднання підприємств повинні мати такий правоустановчий документ як статут. Це опосередковано підтверджується і в ч. 1 ст. 122 Господарського кодексу України, яка визначає, що господарські об'єднання мають вищі органи управління... та утворюють виконавчі органи, передбачені статутом господарського об'єднання [1].

Таким чином, постає питання в доцільності поділу організаційно-правових форм об'єднань підприємств на договірні та статутні, оскільки всі види таких об'єднань повинні мати свій статут.

У ч. 3 п. 1 ст. 3 Закону України «Про підприємства в Україні» (втратив чинність на підставі Господарського кодексу України), було визначено: *«Об'єднання діють на основі договору або статуту, який затверджується їх засновниками або власниками»*. При цьому, було чітко розмежовано, що асоціація і корпорація — це договірні об'єднання, а консорціум і концерн — статутні [3].

Вважаємо, що така конструкція була більш точною та чіткою. Тому, при вдосконаленні правового регулювання створення та діяльності договірних об'єднань підприємств, її варто взяти до уваги.

Для більш глибокого аналізу проблеми необхідно звернутись до теорії як господарського, так і цивільного права. Так, В.С. Щербина зазначає, що: *«Матеріальні інтереси як основа об'єднання визначаються засновниками в договорі або статуті»*

як мета, завдання та функції об'єднання... Склад функцій, які централізує об'єднання, визначають його засновники у договорі або статуті... Правовою формою делегування...повноважень є договір або статут об'єднання» [7, с. 172, 173].

На думку О. М. Вінник, «статут — це установчий документ підприємств, статутних господарських товариств... та статутних господарських об'єднань (концерну та консорціуму)...», а «засновницький договір — установчий документ, що подається до реєстрації персональних господарських товариств... договірних об'єднань — асоціації та корпорації, що регулює не лише відносини між засновниками в процесі створення організації відповідного виду, а й відносини в середині вже створеної організації та її основні параметри...» [5, с. 67].

І. А. Бірюков, наприклад, вважає, що «договірний порядок утворення юридичної особи застосовується тоді, коли громадяни або юридичні особи добровільно об'єднуються для досягнення певної мети. Свідченням такого об'єднання є належним чином оформлений установчий договір» [8, с. 116—117].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що у разі розподілу об'єднань підприємств на договірні та статутні доцільно чітко визначити правові підстави їх створення та подальшого функціонування.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки:

Договірне об'єднання підприємств — це юридична особа, створена як господарська організація, відповідно до Господарського кодексу України та інших нормативно-правових актів, у формі асоціації, корпорації або іншого об'єднання підприємств. На сьогоднішній день постає проблема, що стосується правових підстав створення та діяльності договірних об'єднань підприємств, для вирішення якої необхідно внести зміни до законодавства України.

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 18, 19—20, 21—22. — С. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435 — IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40—44. — Ст. 356.
3. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року № 887-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 24. — Ст. 272.

4. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» від 15 травня 2003 року № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31—32. — Ст. 263.

5. Господарське право: Навчальний посібник // Вінник О.М. — К.: Кондор, 2003. — 400 с.

6. Господарське право: підручник / Щербина В. С. — 4-те вид., перероб. і допов. — К.: Юринком Інтер, 2009. — 640 с.

7. *Джуриинський В. О.* Правове становище господарських об'єднань в Україні: монографія / В. О. Джуриинський. — К.: Юринком Інтер, 2010. — 224 с.

8. Цивільне право України. Загальна частина // За ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. — К.: КНТ, 2006. — 480 с.

9. Справа «Джавалов проти Російської Федерації» (Скарга № 30160/04, Постанова Європейського суду з прав людини від 27 вересня 2007 року) / [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2465658/2465658-001.htm>.

Стаття надійшла до друку 1 грудня 2011 року.

УДК 346.1

В. І. Полюхович, канд. юрид. наук,
ст. науковий співробітник НДІ
приватного права і підприємництва НАПрН України

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ИНДИВІДУАЛЬНИХ ІНВЕТОРІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено засоби захисту прав індивідуальних інвесторів на фондовому ринку України.

Ключові слова: індивідуальні інвестори, захист прав, фонд гарантування інвестицій.

В статье исследуются средства защиты прав индивидуальных инвесторов на фондовом рынке Украины.

Ключевые слова: индивидуальные инвесторы, защита прав, фонд гарантирования инвестиций.

The article considers means of protection of the rights of individual investors in the share market of Ukraine.